

Zaburzenia mowy i ich przyczyny u dzieci z zespołem Downa

Mowa jest najważniejszym środkiem komunikacji międzyludzkiej. Dzięki mowie wyrażamy swoje myśli, emocje i komunikujemy potrzeby. U dzieci z zespołem Downa jest ona często nieprawidłowa.

Cunningham (1992) podaje, iż zespół Downa jest to zbiór objawów i cech rozpoznawanych u człowieka w chwili urodzenia. Przyczyną zespołu Downa są zaburzenia programu genetycznego komórek rozrodczych.

Dziecko w pierwszym etapie swojego rozwoju uczy się rozumieć świat, nazw otaczających go przedmiotów, proste polecenia, zadania, a w końcu całe sekwencje i długie wypowiedzi. U dzieci z zespołem Downa rozwój mowy jest czasami bardzo opóźniony, a wypowiedzi są niezrozumiałe dla otoczenia.

Kształtowanie i rozwój mowy dzieci z zespołem Downa wyznaczają fazy, zwane okresami kształtowania mowy.

- Okres melodii (sygnału- apelu): u dzieci z zespołem Downa głużenie może pojawić się między 4- 13 miesiącem życia, a gaworzenie, w zależności od poziomu rozwoju psychofizycznego między 7 miesiącem a 6 rokiem życia. Część dzieci, kończąc pierwszy rok życia opanowuje jedynie głużenie, są i takie które w tym okresie potrafią gaworzyć, ćwicząc przy tym aparat mowy i aparat słuchowy.
- Okres wyrazu (sygnału jednoklasowego): dzieci z opisanym zespołem wchodzą między 18 miesiącem a 10 rokiem życia. Pierwszymi słowami są określenia osób bliskich (mama, tata, baba itd.) oraz przedmiotów (lala), części ciała (oko) i czynności (je, pije).
- Okres zdania (sygnału dwuklasowego) i okres swoistej mowy dziecięcej (swoistych form językowych): w wypowiedziach zaznaczają się poszczególne kategorie gramatyczne, zasady łączenia wyrazów w zdania, wzbogaca się słownictwo czynne, ustala się wymowa. W wymowie pojawiają się jeszcze nieprawidłowości (np. oni ją= oni jedzą). Dzieci z zespołem Downa w omawiany okres wchodzą z dużym opóźnieniem, nawet kilkunastoletnim, a niektóre nie dochodzą do tego etapu rozwojowego. Im wyższy jest wiek inteligencji dziecka, tym bardziej prawidłowa jest wymowa, wzbogacona struktura zdań i ich nośność informacyjna.

Ważne dla rozwoju mowy, są więzi uczuciowe, łączące dziecko z rodzicami. Od jakości i trwałości uczuć zależy jego gotowość do porozumiewania się z najbliższymi.

Na płaszczyźnie komunikacji (mówienia i rozumienia), najlepiej ujawniają się cechy

rozwoju umysłowego. Do tych cech należą: myślenie konkretno -obrazowe, spowolnialość myślenia, trudności w różnicowaniu i uogólnianiu, koncentrowanie się i dostrzeganie mało istotnych szczegółów, a pomijanie elementów ważnych dla sytuacji, o jakiej traktuje wypowiedź, brak rozumienia zjawisk, trudności w tworzeniu pojęć, stosunków przestrzennych, wielkości zbiorów, zależności między nimi itp.

Występujące u dzieci z niepełnosprawnością intelektualną/ zespołem Downa, wady wymowy należy łączyć z czynnikami patofizjologicznymi, ponieważ stwierdza się u nich uszkodzenie mózgu oraz zmiany morfologiczne w obrębie narządów mowy. Wady wymowy u dzieci z niepełnosprawnością intelektualną są skomplikowane i im głębszy stopień niepełnosprawności, tym mowa jest bardziej zaburzona.

Mowę uważamy za nieprawidłową, gdy mówiącemu sprawia trud porozumienie się werbalne z otoczeniem. U dzieci z zespołem Downa zaburzenia mowy są złożone, w związku z czym należy mówić o zespołach wad.

Oceniając poziom rozwoju mowy dzieci z zespołem Downa należy stwierdzić, że oprócz obniżonego poziomu rozumienia, obniżonej umiejętności budowania wypowiedzi, zaburzona jest też wymowa (bełkotliwa, niewyraźna). Fonacja przeważnie jest słaba i przerywana oddechami, odznacza się zmiennym rytmem, melodią i tempem, charakteryzuje się skróconym okresem trwania głoski. Można to tłumaczyć wadliwą budową anatomiczną krtani, wiotkością mięśni oddechowych i fonacyjnych, asymetrycznym ustawieniem fałdów głosowych, zaburzeniami ze strony układu oddechowego oraz niedoczynnością tarczycy.

Artykulacja wielu wyrazów u dzieci z zespołem Downa jest niewyraźna. Dominuje opuszczanie pojedynczych głosek, grup spółgłoskowych i sylab, których artykulacja sprawia trudności. Występuje zastępowanie głosek dźwięcznych głoskami bezdźwięcznymi: [b]: [p], [g]: [k], [d]: [t] oraz agramatyzmy. Wpływ na anomalie artykulacyjne mają dysfunkcje połykania i oddychania.

Przyczyny zaburzeń mowy u dzieci z zespołem Downa mogą mieć związek z nieprawidłowym zgryzem, wadliwą budową krtani, nosogardzieli, jamy ustnej np. wysokie wysklepienie podniebienia przy krótkim podniebieniu miękkim, czasem brak języczka, rozszczep podniebienia, rozrośnięty, gruby, mięsisty i mało ruchliwy język lub też wiotki, utrudniający artykulację głosek. Mało elastyczne, statyczne wargi uniemożliwiają artykulację głosek wargowych ([p], [b], [m]) i wargowo- zębowych ([w], [f]). Wymawiane dźwięki i wyrazy mogą być również zniekształcone na skutek nieprawidłowo funkcjonującego aparatu słuchowego (obniżenie progu słyszenia, trudności w różnicowaniu dźwięków itp.).

Przy prawidłowym lub nieco opóźnionym rozwoju mowy czynnej najczęściej

występującą wadą jest seplenienie międzyzębowe. Dziecko artykułując głoski syczące wsuwa język między zęby. Wada ta jest trudna do usunięcia, ponieważ wynika ze specyficznej budowy języka u osób z tym zespołem, który jest szeroki i wiotki, a przy niedrożności nosa i trudnościach z oddychaniem opada na wargę.

Dzieci z zespołem Downa, nie mając odpowiedniego zasobu słów posługują się czasami gestykulacją jako środkiem zastępczym. Gestykulacja wyraża te potrzeby, których nie potrafi wyrazić werbalnie.

Na nieprawidłową wymowę, opóźniony rozwój mowy lub jej brak wpływają również przyczyny społeczne np.: brak kontaktu z osobami mówiącymi, izolowanie od ludzi, eliminowanie okazji do porozumiewania się z otoczeniem.

Bardzo ważna jest troska o opanowanie języka, o nawiązywanie kontaktu słownego z otoczeniem przez dzieci z zespołem Downa. Ograniczone możliwości komunikacyjne potęgują inne nieprawidłowości związane ze specyfiką zespołu Downa.

*Opracowała: mgr Martyna Dębska
neurologopeda*

BIBLIOGRAFIA:

- 1.Carr J., 1984, Pomoc dziecku upośledzonemu, PZWL, Warszawa.
- 2.Minczakiewicz E. M., 1995, Gdy u dziecka rozpoznamy zespół Downa. Poradnik dla rodziców i wychowawców, Wydawnictwo Naukowe WSiP, Kraków.
- 3.Minczakiewicz E. M., 2001, Komunikacja- mowa- język w diagnozie i terapii zaburzeń rozwoju u dzieci i młodzieży niepełnosprawnej, Wydawnictwo Naukowe AP, Kraków.
- 4.Minczakiewicz E.M., 2001, Jak pomóc w rozwoju dziecka z zespołem Downa. Poradnik dla rodziców i wychowawców, Wydawnictwo Naukowe AP, Kraków.
- 5.Kaczan T., 2006, Rola neurorozwojowej metody Castillo Moralesa w procesie wczesnej stymulacji rozwoju oraz postępowaniu terapeutycznym wobec dzieci z grupy wysokiego ryzyka zaburzeń komunikacji [w:] Alternatywne i wspomagające metody komunikacji, J. J. Błęszyński (red.), Impuls, Kraków.
- 6.Waszczuk. H., 1998, Poradnik logopedyczny dla rodziców dzieci z zespołem Downa, Zakład Logopedii Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- 7.Gurba U., 1997, Gdy słowa nie przychodzą łatwo, „Światło i cienie”, nr 1
- 8.Minczakiewicz E. M., 1993, Zaburzenia mowy u osób z upośledzeniem umysłowym, „Scholasticus”, nr 1
- 9.Minczakiewicz E.M., 1994, Czynniki warunkujące rozwój mowy u dzieci z zespołem Downa, „Scholasticus”, nr 7/8
- 10.Mickiewicz- Praceł I., 1985, Uwagi na temat pracy logopedycznej z dziećmi upośledzonymi umysłowo w stopniu umiarkowanym i znacznym, „Szkoła Specjalna”, nr 1